

Dr hab. Monika Lewandowicz-Machnikowska

Uniwersytet Wrocławski

Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii

Zabezpieczenie społeczne

Zabezpieczenie społeczne

- jako idea i przedmiot polityki

William Beveridge

Otto von Bismarck

Zabezpieczenie społeczne

to całokształt środków i działań publicznych, za pomocą których społeczeństwo stara się chronić swoich członków przed groźbą niemożności zaspokojenia potrzeb podstawowych, wspólnie uznawanych za ważne.

(G. Szpor, System ubezpieczeń społecznych, Warszawa, 2013, s.13)

System zabezpieczenia społecznego

- * zapewnia obywatelom poczucie bezpieczeństwa socjalnego;**
- * stanowi „ubezpieczenie” człowieka od ubóstwa, w które może wpaść w skutek niezdolności do pracy lub niemożliwości znalezienia pracy.**

Przyczyny niezdolności do pracy lub niemożliwości znalezienia pracy:

- **podeszły wiek uniemożliwiający dalszą wydajną pracę;**
- **stan zdrowia trwale uniemożliwiający lub ograniczający możliwość pracy;**
- **choroba czasowo uniemożliwiająca pracę;**
- **bezrobocie (czasowa utrata pracy);**
- **trudna sytuacja rodzinna;**
- **inne zdarzenia losowe.**

Termin i pojęcie -

„zabezpieczenie społeczne” - w naukach
prawnych

Konwencja 102 nie zawiera definicji zabezpieczenia społecznego, ale wyznacza w przypadku każdej części następujące elementy:

- przedmiot ochrony prawnej – ryzyko
- zakres podmiotowy
- zakres przedmiotowy –rodzaje świadczeń
- warunki nabycia
- wysokość i zasady wymiaru świadczeń
- okres wypłaty
- zawieszalność
- postępowanie
- dodatkowe uprawnienia

Konwencja 102 MOP obejmuje ryzyka:

1. choroby – świadczenia zdrowotne
2. niezdolności do pracy- zasiłki chorobowe
3. bezrobocia – świadczenia w razie bezrobocia
4. starości- świadczenia na starość
5. wypadku przy pracy, chorób zawodowych- świadczenia w razie wypadków przy pracy i chorób zawodowych
6. obciążeń rodzinnych –świadczenia rodzinne
7. macierzyństwa- -świadczenia macierzyńskie
8. inwalidztwa- świadczenia w razie inwalidztwa
9. śmierci żywiciela rodziny - świadczenia w razie śmierci żywiciela rodziny

Prawo zabezpieczenia społecznego jako dziedzina prawa

Dwie koncepcje prawa zabezpieczenia społecznego:

- ❑ Wg metody realizacji zabezpieczenia społecznego (ubezpieczeniowa, zaopatrzeniowa i opiekuńcza)**
- ❑ Wg rodzajów ryzyka socjalnego**

Koncepcja J. Jończyka

Ryzyko socjalne – niebezpieczeństwo wystąpienia zdarzenia przyszłego, niepewnego, niezależnego od woli człowieka i wywołującego niekorzystne dla niego skutki prawne.

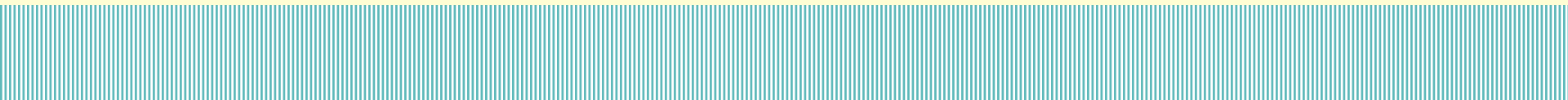
Rodzaje ryzyk socjalnych

- 1) ryzyko dożycia wieku emerytalnego
- 2) trwała lub okresowa niezdolność do pracy
- 3) śmierć żywiciela
- 4) niezdolność lub niemożność świadczenia pracy
- 5) wypadek przy pracy lub choroba zawodowa
- 6) niezdrowie
- 7) bezrobocie
- 8) niedostatek dochodu w rodzinie
- 9) trudne sytuacje życiowe

Koncepcja J. Piotrowskiego

Metody realizacji zabezpieczenia społecznego

W rozróżnieniu tych metod uwzględnia się
cztery elementy:

1. podmiot zabezpieczający;
2. finansowanie;
3. uprawnionych;
4. świadczenia.

Rodzaje metod realizacji zabezpieczenia społecznego

- **Ubezpieczenia społeczne** (metoda ubezpieczeniowa)
- **Zaopatrzenie społeczne** (metoda zaopatrzeniowa)
- **Opieka (pomoc) społeczna** (metoda opiekuńcza)

Główne założenia metody ubezpieczeniowej:

- zabezpieczenie realizuje się przez tworzenie wspólnot osób narażonych na podobne zdarzenia losowe
- fundusz na świadczenia gromadzony jest ze składek ubezpieczonych lub ubezpieczającego, dostosowanych do rozmiaru ryzyka
- świadczenia są różnicowane odpowiednio do udziału w tworzeniu wspólnego funduszu;
- prawo do świadczenia i jego wysokość są gwarantowane ustawowo;

- przystąpienie do ubezpieczenia ma charakter przymusowy;
- prawo doświadczeń powstaje ex lege i jest prawem podmiotowym;
- ubezpieczenie społeczne jest wykonywane przez specjalnie do tego utworzone instytucje publiczne lub prywatne działające pod nadzorem państwa.

„Ubezpieczenie społeczne stanowi system zagwarantowanych ustawowo i związanych z pracą świadczeń o charakterze roszczeniowym, pokrywających potrzeby wywołane przez zdarzenia losowe lub inne zrównane z nimi zdarzenia, spełnianych przez zobowiązane do tego instytucje oraz finansowanych na zasadzie bezpośredniego lub pośredniego rozłożenia ciężaru tych świadczeń, w całości lub co najmniej w poważnej mierze na zbiorowość osób do nich uprawnionych”.

Wacław Szubert

Metoda opiekuńcza jest rozumiana jako zaspokajanie ze środków publicznych niezbędnych potrzeb życiowych osób, które własnymi środkami materialnymi lub własną pracą uczynić tego nie mogą.

Cechą metody opiekuńczej jest indywidualizacja.

Dotyczy ona:

- indywidualnego rozpoznawania okoliczności uzasadniających przyznawanie świadczeń (lub odmowę przyznania);
- dostosowania rodzaju, formy i rozmiaru świadczenia do indywidualnych właściwości świadczeniobiorcy.

Zasady metody opiekuńczej :

- system pomocy społecznej obejmuje całą ludność, wszystkich którzy znajdują się w potrzebie, niezależnie od ich aktywności zawodowej, na zasadzie obywatelstwa albo domicylu;
- potrzeba bywa określana w ustawie przez wskazanie poziomu dochodów, który nie może być przekroczony (tzw. kryterium dochodowe);
- świadczenia przyznaje się ze środków publicznych pochodzących z podatków lub innych źródeł (np. fundacje, darowizny);
- świadczenia są z reguły jednolite, ustalane kwotowo, na poziomie zapewniającym zabezpieczenie minimum egzystencji;

- wysokość świadczenia jest ustalana albo w ustawie albo przez organ udzielający pomocy i dokonujący oceny, jaka zachodzi potrzeba;
- świadczenia mają z reguły charakter nieroszczeniowy (choć coraz częściej dokonuje się specyfikacji warunków nabycia świadczeń, co nadaje im charakter roszczeniowy);
- systemy pomocy społecznej są administrowane przez organy publiczne – przeważnie lokalne.

Zaopatrzenie społeczne określa się jako metodę zabezpieczenia poprzez przyznanie przez państwo prawa do świadczeń (tzn. nieekwiwalentnego przysporzenia dóbr) według kryterium potrzeb lub zasług.

Świadczenia zaopatrzeniowe mają charakter świadczeń pieniężnych wypłacanych przez organy państwowe ze środków budżetu państwa.

Metodę zaopatrzeniową charakteryzuje to, że:

- system zaopatrzenia obejmuje na ogół całą ludność kraju bez względu na aktywność zawodową, udzielając rent i emerytur osobom, które spełniają warunki;
- środki na zaopatrzenie pochodzą ze środków publicznych (z ogólnych dochodów budżetowych bądź podatku);

okoliczności i warunki uprawniające do nich są określone ustawowo;

- prawo do zaopatrzenia jest prawem nabywanym *ex lege* po spełnieniu warunków;
- spełniającym ustawowe warunki przysługuje roszczenie o świadczenie;
- system jest administrowany przez urzędy publiczne (państwowe lub samorządu lokalnego).

Literatura.

J. Jończyk, Prawo zabezpieczenia społecznego, Kraków 2006.

W. Szubert Ubezpieczenie społeczne. Zarys systemu, Warszawa 1987.

I. Jędrasik- Jankowska, Pojęcie i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego, Warszawa 2015.

W. Muszalski, Prawo socjalne, Warszawa 2010.